

Eastern Europe Studies Centre
Est. 2006

PRANCŪZIJOS PIRMININKAVIMAS EUROPOS SAJUNGAI: DĒL KO? AR SAVO PIRMININKAVIMO LAIKOTARPIU PRANCŪZIJA GALI PAKEISTI GEOSTRATEGINĮ EUROPOS KURSA?

NICOLAS TENZER

Nuo 2022 m. sausio 1 d. Prancūzija 6 mėnesius pirmininkaus Europos Sąjungai. Šiuo laikotarpiu Respublikos prezidentas veikiausiai kandidatuos antrai kadencijai balandžio pabaigoje vyksiančiuose prezidento rinkimuose, o po mėnesio vyks parlamento rinkimai, nuo kurių priklausys naujojo prezidento, kas jis ar ji bebūtų, veiksmų laisvė. Todėl šis „išskirtinis“ pirmininkavimas Europos Sąjungai gali būti tiek unikalus katalizatorius, turintis teigiamą poveikį Prancūzijos politinėms diskusijoms, nes aiškiai išryškins skirtingus kandidatų požiūrius į užsienio ir Europos reikalus, tiek ir, priešingai, aklavietė, kur nuolat kartojamos temos, kurios ne tik neturi ilgalaikės reikšmės, bet ir vargu ar sukels entuziazmo ir naujo susidomėjimo Europos Sąjunga. Trumpai tariant, šie du įvykiai gali neutralizuoti vienas kitą arba kaip tik pradėti sėkmingų įvykių seką.

NICOLAS TENZER yra Paryžiaus politinių studijų universiteto dėstytojas, trijų oficialių ataskaitų vyriausybei, įskaitant dvi apie tarptautinę strategiją, ir 22 knygų autorius. Jis vadovauja Politinių sprendimų studijų ir tyrimų centrui (CERAP), yra kas du mėnesius leidžiamo leidinio „Desk Russie“ leidėjas, sukūrė tinklaraštį tarptautinės, strateginės ir politinės rizikos analizės temomis Tenzer Strategics.

Laiko sutapimas pačiu laiku?

Šį laiko sutapimą galime laikyti ir nepalankiu, ir auksine proga.

Jis nepalankus, bent jau Europai, nes rinkimų laikotarpis niekada nebūna pats palankiausias iniciatyvoms, galinčioms suardyti esamą tvarką, nes rinkėjai dažnai renkasi nuolaidžiavimą, tikrumą, komfortą ir tam tikrą pavojų mažinimo būdą, galintį juos apgaulingai nuraminti. Dar nematėme, kad būtų išrinktas prezidentas, žadėjęs iš pagrindų pakeisti Europos ir užsienio politiką. Be to, tokios iniciatyvos tikriausiai nerastų daugumos kitose Europos vyriausybėse, o tokia nesėkmė pasinaudotų oponentai.

Visgi sutapimas gali būti ir labai naudingas prezidentui, tačiau esant tam tikroms sąlygoms. Pirmiausia reikia prisiminti, kad Emmanuelis Macronas savo 2017 m. kampanijoje daug dėmesio skyrė Europai, tai netgi buvo dominuojanti tema ir esminis požymis, turėjęs jį išskirti iš kitų kandidatų. Jis jau leido suprasti, kad 2022 m. turėtų būti taip pat, tik jau aplinkybėmis, kurios atrodo dar dramatiškesnės nei prieš penkerius metus. Antra, vis dėlto atnaujinimas temų, kuriomis jis jau daug kalbėjo nuo savo ankstesnės kampanijos, visų pirma „Europa, kuri saugo“, nebūtų daug žadantis. Tą patį galima pasakyti ir apie realius laimėjimus, tokius kaip ekonomikos gaivinimo po COVID-19 planą, kontrastingesnius rezultatus, ypač Europos gynybos srityje, bei, kalbant ne tik apie Europos Sąjungos užsienio politiką, realius skaldančius veiksnius – ekologiją, energetiką, kovą su korupcija.

Viena vertus, Rusijos ir Kinijos grėsmės, kurios anaip tol nėra naujos, šiandien yra dar labiau visiems matomos, pandemija taip pat išryškino jų tiesioginį poveikį. Per pastaruosius penkerius metus šie režimai patys pasistūmėjo į priekį vidaus represijų ir išorės agresijos srityse. Amerikiečių karių išvedimas iš Afganis-

tano ir Joe Bideno vis dar nenuosekli pozicija V. Putino ir Si Dzinpingo atžvilgiu tik dar labiau paremia Prancūzijos prezidento idėją stiprinti Europos gynybinius pajėgumus.

Kita vertus, Prancūzijos prezidentas turi iš esmės pagerinti savo įvaizdį Europoje, o Prancūzijos pirmininkavimo ES ir prezidento rinkimų kampanijos sutapimas yra puikus metas atnaujinti savo pozicijas, kad jos būtų labiau vienijančios. Iš tiesų po to, kai Emmanuelis Macronas pasirodė kaip Europos vunderkindas – tas, kuris daugiausiai ir neretai geriausiai kalba apie Europą tiek vidaus politikos arenoje, tiek ir pačioje Europoje, kai kiti lyderiai tuo metu tyli – jis dažnai suvokiamas, ypač Šiaurės, Vidurio ir Rytų Europoje, kaip „vyriausiasis skaldytojas“ ar net „pavojus“. Problema susijusi tiek su viena iš jo pozicijų, tiek jo su metodais.

Vunderkindas ar skaldytojas? Trukdantis ar kuriantis pokyčius?

Iš tiesų, nors visi galėjo pritarti griežtam ir dinamiškam Atlanto aljanso būklės vertinimui, jo pastabos apie NATO „smegenų mirtį“ pasirodė nepriimtinos, nes jas lydėjo pozicija, laikoma pernelyg taikia Putino režimo atžvilgiu, o be šito, jos būtų galėjusios paskatinti įdomią ir aktyvią diskusiją, net jei sąvokos ir buvo prastai apibrėžtos. Nepaisant neabejotinai stipraus nusistatymo prieš Rusijos diktatorių, jis ir toliau laikėsi absurdiškos minties apie galimą diskusiją su Rusija produktyvumą. Niekas, įskaitant visus rimtus prancūzų analitikus, nesuprato, ką galėtų reikšti jo idėja apie „saugumo ir pasitikėjimo architektūrą“ su Rusija, valdžioje esant dabartiniam prezidentui. Kalbant apie metodus, atrodo, kad Prancūzijos prezidentas per daug dėmesio skyrė Prancūzijos ir Vokietijos porai, vėl iškeldamas įtarimus dėl dviejų šalių „direktoriavimo“ kitų Europos tautų, ypač mažesniųjų, sąskaita.

Antrasis veiksnys sustiprina pirmąjį, nes Vokietija yra smarkiai kritikuojama dėl dujotiekio „Nord Stream 2“ projekto, vis dar „abipusės“ pozicijos Ukrainos atžvilgiu ir siūlomo visapusiško susitarimo dėl investicijų (CAI) su Kinijos Liaudies Respublika. Įdomu tai, kad Prancūzija šį projektą stūmė pačiu netinkamiausiu politiniu metu (skaidrumo stoka valdant pandemiją, nusikaltimai žmogiškumui prieš uigūrus, žiaurios represijos Honkonge ir susitarimo dėl perdavimo pažeidimas, didėjančios grėsmės Taivanui, Pekino puolimo stiprinimas kalbant apie jo įtaką Vakaruose, ir t. t.). Visą šį epizodą tam tikra prasme vainikavo tai, kad 2021 m. birželį Europos Vadovų Taryba atmetė Vokietijos pasiūlymą, kuriam pritarė Prancūzija ir Austrija, surengti Europos Sąjungos ir Rusijos aukščiausiojo lygio susitikimą.

Pirmininkavimas ES, ypač sutampantis su Prancūzijos prezidento rinkimų kampanija, yra puikus metas nutraukti šiuos bandymus, kurių sėkmė negali būti garantuota. Taip pat galėtume vienu šūviu nušauti du zuikius: viena vertus, pridėti trūkstamą elementą, kuris sustiprintų Prancūziją jos prašyme stiprinti Europos gynybą, kuriam šiandien gresia pavojus dėl „trečiojo kelio“ pozicijos Rusijos režimo atžvilgiu; kita vertus, dar kartą patvirtinti savo senas ir istorines tradicijas žmogaus teisių ir pamatinių laisvių srityje – temą, kuri per besibaigiančią penkerių metų kadenciją buvo beveik pamiršta ir kurią Europos Sąjungos vykdomoji valdžia, nepaisant sveikintinų, nors ir neįpareigojančių, Europos Parlamento rezoliucijų, vykdė tik užkalbėjimo būdu. Tai suteiktų Emmanueliui Macronui galimybę šalies viduje tikėtis susigrąžinti dalį kairiųjų rinkėjų balsų, kuriuos jis prarado ir kurių jam trūks antrajame ture, o Europos lygmeniu pasirodyti liberalios Europos lyderiu. Pirmosiose savo kalbose apie Europą jis toks ir atrodė, tačiau vėliau šį įvaizdį iš esmės prarado; nepakanka ginti teisinės valstybės principus nuo jiems pavojų keliančių Europos Sąjungos vidaus režimų, būtina

ir labai nuosekliai reaguoti į daug rimtesnius išpuolius prieš Europos laisves, kuriuos vykdo išorės režimai, norintys, kad jos išnyktų.

Kitas svarbus tokios pirmininkaujančios valstybės narės krypties privalumas būtų trejopas: pirma, tai būtų struktūrinė gija, kuri galėtų apimti įvairias technines priemones įvairiose srityse; antra, tai padėtų galutinai išsiaiškinti dvi-prasmybes, susijusias su Prancūzijos pozicija dėl NATO; trečia, tai padėtų atkurti vidinę darną tarp vadinamosios „goliškos“ pozicijos, kuri yra nepagrįstai interpretuojama kaip principinis atsisirbojimas nuo Jungtinių Valstijų ir patiklumas Maskvos atžvilgiu, ir europietiškos vizijos.

Trumpai tariant, 2022 m. sausio 1 d. prasižėsančio pirmininkavimo metu Prancūzijos prezidentas neabejotinai turės atsisakyti trukdytojo vaidmens, jeigu nori tapti pokyčius kuriančiu žmogumi.

Prancūzijos pirmininkavimo iššūkis: trečiojo Europos integracijos etapo organizavimas

Jei Prancūzijos valdžios institucijos ketina pasižymėti pirmininkavimo Europos Sąjungai metu, jos visų pirma neturėtų kartoti senų ir kartais jau nuvalkiotų temų, kurios, net jei ir atspindėtų puikius Europos Sąjungos laimėjimus, nepritrauktų daugiau Europos piliečių ir vargu ar sulauktų stiprios jau įtikintų žmonių paramos. Prancūzijos debatai, kur pernelyg dažnai supriešinami ekonomistai, prisiekinėjantys Europa tik šiuo lygmeniu, federalistai, kurie, kad ir kokie dosnūs būtų, negali įtikinti Sąjungos piliečių dabartinėmis aplinkybėmis, ir suverenistai, mėgstama abiejų pusių ekstremistų susibūrimo vieta, taip pat turi būti atnaujinti kitokiu pagrindu.

Būtent tai ir yra trečiasis Sąjungos kūrimo etapas: po ekonominio ir socialinio, po teisinės

valstybės ir bendrų pamatinių principų – geostateginė perspektyva, kitaip tariant, Europos gynyba ir jos projekcija į užsienį, siekiant kartu užtikrinti jos saugumą ir vertybes. Tačiau iki šiol Emmanuelis Macronas, viena vertus, dar nesulaukė planuotų laimėjimų (visų pirma Europos gynybos fondo, kuris iš esmės buvo išbrauktas iš biudžeto), kita vertus, dar nesuformulavo savo idėjų būtent dėl Rusijos spąstų, į kuriuos, deja, pakliuvo, ir, Raymondo Arono žodžiais tariant, pseudorealistų įtakos daliai jo užsienio politikos. Tokia nuostata būtų ne tik labai perspektyvi Prancūzijos pirmininkavimui, bet ir turėtų gana reikšmingą poveikį Prancūzijos politiniams debatams, ypač kovojant su neliberaliomis tendencijomis, kurios, kaip kartais atrodo, įsiveržia į juos ir net paveikia kai kurias pagrindines partijas.

Nors šiandien neturime išsamaus pirmininkaujančios Prancūzijos prioritetų sąrašo, žinome, kad ji ketina visiškai teisėtai nagrinėti su užsienio ir saugumo politika nesusijusias temas, ypač socialinius reikalus, nes tai yra Europos Sąjungos dėmuo, kurį būtina stiprinti, kad padidėtų jos piliečių parama. Ji taip pat turėtų spręsti tam tikrus klausimus, kurie netiesiogiai, bet akivaizdžiai gali būti su tuo susiję, pavyzdžiui, ES savarankiškumo ar net nepriklausomybės stiprinimas tam tikrose jautriose technologijų ir ekonomikos srityse. Šiuo požiūriu būtų labai svarbu, kad ES būtų ryžtingesnė dėl savo strateginės autonomijos interneto srityje ne tik amerikiečių, bet ir Kinijos technologijų milžinų atžvilgiu. Taip pat, be konkrečios gynybinių pajėgumų stiprinimo strategijos, ji turės gerokai išplėsti savo atsaką į išorės grėsmes priemonių arsenalą.

Viena iš šių grėsmių – manipuliavimas informacija, su kuo susiduria dauguma ES šalių. Labai svarbu stiprinti esamą bendradarbiavimą šioje srityje. Tačiau dėmesys turėtų būti sutelktas ne tik į grubiąją propagandą – Rusijos ir Kinijos režimų vidaus ir išorės nusikal-

timų neigimą, NATO kaip grėsmės pateikimą, praeities istorijos revizionistinį aiškinimą, bet ir į priemones, kurias Kremlius naudoja visų pirma visuomenės susiskaldymui didinti ir radikaliausiems protesto judėjimams stiprinti. Visų pirma ši kova su manipuliavimu informacija turi būti nukreipta ir į propagandą, kurią pavadinau „švelniąja“, tai yra visos tos istorijos, kuriomis siekiama diktatūras pristatyti kaip normalius režimus, stiprinti politinius ir komercinius ryšius su šiais režimais arba kurios skatina nuolaidžiauti vardan tariamai bendrų skriaudų. Turime labiau pasistengti Europos lygmeniu ir kiekvienoje valstybėje narėje, kad užkirstume kelią tokiam diskursui plėtotis, o kad tai padarytume, vyriausybės turi labiau tam pasipriešinti. Galiausiai, ta pačia dvasia Prancūzijai būtų patartina imtis iniciatyvos stiprinti kovą su korupcija, ypač susijusia su užsienio įtaka. Mūsų teisės aktai turi būti griežtinami prieš asmenis, kurie šiandien pernelyg dažnai teisėtai propaguoja šiuos režimus Europoje arba gauna naudos eidami vadovaujančias pareigas su jais susijusiose įmonėse.

Būtent todėl, kad niekada nebuvo aiškiai suformuluotas visų pirma Prancūzijos, bet, tiesą sakant, ir kitų šalių, turi būti išaiškintas NATO misijų ir būsimos Europos gynybos dvilypumo klausimas. Galbūt tai ne tiek svarbu vidaus politinėse diskusijose, kiek kalbant apie mūsų pagrindinius sąjungininkus. Tačiau šiandien diskusijos dėl „strateginės autonomijos“ meta tam tikrą šešėlį ant šių temų. Norint siekti pažangos Europos gynybos srityje, kuri neabejotinai bus pirmininkaujančios Prancūzijos prioritetas, reikia pašalinti bet kokias dviprasmybes dėl jos tikslų ir būsimų priemonių, taip pat dėl to, kuo ji negali būti, bent jau ilgą laiką, tai yra kolektyvinės gynybos instrumentu Vašingtono sutarties 5 straipsnio prasme. Trumpai tariant, tuo pat metu europiečiai, ypač Vokietija, turi būti labiau įsipareigoję Europos gynybai, o kai jie yra NATO nariai, tai ir NATO. Tam neabejotinai reikia, kad kartu ir Jungtinės Valstijos duo-

tų aiškius ženklus dėl savo atgrasymo priemonių patikimumo Europoje, ypač dėl Ukrainos, Baltarusijos, Gruzijos ir Moldovos.

Galiausiai, siekiant kartą ir visiems laikams panaikinti įtarimus Prancūzijai dėl jos požiūrio į Rusijos režimą, reikėtų remtis tikslesne golizmo vizija nei ta, kurią kai kurie teigia turį. Prisiminkime, kad penkerių metų kadencijos pradžioje kilo absurdiška ir intelektualiai rizikinga diskusija, kur vadinamoji Golio-Mitterando stovykla buvo priešpriešinama kitai, neva „neokonservatyviajai“. Kai kurie nevykę Emmanuelio Macrono komentarai jo kadencijos pradžioje tarsi rodė, kad jis atpažįsta save šių diskusijų kontekste. Pirmininkavimas Europos Sąjungai būtų proga šį epizodą užbaigti. Pakanka prisiminti, kad generolas de Golis visada, kai tik reikėdavo, demonstruodavo visišką solidarumą su Aljanso principais. Jis gyrė juos Jungtinių Valstijų Kongrese 1960 m., patvirtino juos per antrąją Berlyno krizę 1961 m., o 1962 m. per Kubos raketų krizę dar kartą išreiškė paramą Jungtinėms Valstijoms. Kalbant apie François Mitterandą, jis tokį nedviprasmišką solidarumą parodė per vadinamąją Europos raketų (angl. Euromissile) krizę 1982 m. Šios pozicijos netrukdė ir atsitraukti, kai to reikėjo: visų pirma 1966 m. pasitraukimas iš NATO integruotos vadovybės buvo iš esmės susijęs su nepriklausomos branduolinio atgrasymo priemonės patvirtinimu, o, grįžusi į integruotą vadovybę, Prancūzija, aišku, nebesugrįžo į organizacijos branduolinio planavimo komitetą. Šiandien tokios sintezės pripažinimas visai neatrodo absurdiškas. Tai leistų ramiau suderinti Prancūzijos suverenitetą, kuris yra susijęs su jos branduolinio atgrasymo priemonės egzistavimu, ir Europą bei jos priklausomybę Aljansui.

Prancūzijos pirmininkavimas taptų praleista proga – o kita bus tik po 14 metų, 2036 m. – jei būtų apsiribota tik pareiškimais, kurių įgyvendinimo tikimybė menka, visokiais užkalbėjimais bei neprotingomis pozicijomis. Rizika yra dar didesnė, turint omenyje tai, kad laiko bus ne daugiau kaip trys mėnesiai. Tai galėtų turėti neigiamą poveikį tiek prezidento debatams apie Europą, tiek ir kitų ES valstybių narių, kuriuos gali būti linkusios į tai žiūrėti kaip į vidaus politikos priemonę, paramai. Tačiau nebūtinai taip ir bus, nepaisant realios rizikos. Yra kelias, kuriuo gali eiti Prancūzija, ir kai kurie jo kontūrai parodyti čia. Reikia tikėtis, kad bus šitaip.

